Takuusäätiö

10.11.2023

Eduskunnan sivistysvaliokunta
Aika: Maanantai 13.11.2023 klo 12
Asia: HE 80/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta

Kirjallinen asiantuntijalausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta

Takuusäätiö kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta.

Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, jonka tarkoituksena on tukea kansalaisten velkaongelmien ehkäisyä ja niiden ratkaisemiseen tähtääviä toimintoja. Aivan erityisesti säätiö edustaa talous- ja velkaongelmia kokeneiden henkilöiden näkökulmaa. Tämän lisäksi Takuusäätiöllä on vahvat yhteydet taloudellisesti ongelmallisissa tilanteissa olevia ihmisiä tapaavien sosiaali-, terveys- ja järjestöalan ammattilaisiin sekä vapaaehtoisiin.

Takuusäätiön asiakaskuntaan, erityisesti säätiön neuvonta- ja velkaratkaisupalveluissa, kuuluu paljon asiakkaita, jotka ovat joko opintotuen saajia (erityisesti ammatinvaihtotilanteissa) tai joille opintolaina on muodostunut yhdeksi ongelmalliseksi velaksi, osana suurempaa velkaongelmakokonaisuutta. Takuusäätiön näkemykset perustuvat erityisesti näihin havaintoihin.

Takuusäätiön näkemyksen mukaan opintotukijärjestelmä on jo nykyisyydessään ollut lainapainotteinen, verrattaessa etuutta muihin etuusmuotoihin. Opintotuki ja erityisesti sen lainapainotteisuus ja kohtelee erilaisissa taloudellisissa tilanteissa olevia ihmisiä hyvin eri tavoin. Opiskelevien ihmisten lähtökohdat ovat taloudelliselta asemaltaan tosiasiassa hyvin erilaisia toisiinsa verrattuna ja heidän pitäisi kuitenkin pystyä opiskelemaan tasaveroisesti ja täysipainoisesti.

Erityisen merkittäviä taloudellisia riskejä opintotuen lainapainotteisuus saa aikaan niille nuorille opiskelijoille, joiden lapsuudenperheissä on jo valmiiksi talousvaikeuksia ja velkaongelmia. Monet heistä joutuvat nostamaan opintolainaa jo hyvin varhaisessa opintovaiheessa jolloin riskinä on lainakuorman kasvaminen merkittäväksi valmistumiseen mennessä. Erilaisissa tutkimuksissa on tunnistettu myös se, että taloudellisesti heikommin pärjäävistä kotitalouksista lähtöisin olevat nuoret velkaantuvat muihin nuoriin nähden aikaisemmin ja vaikeammin ja he myös sijoittuvat pienempituloisiin ammatteihin. Näin heillä on jo lähtökohtaisesti heikommat mahdollisuudet suoriutua opintolainan takaisinmaksusta ja suuremmat mahdollisuudet joutua ongelmiin suuremman lainavastuun kanssa.

Takuusäätiö ei pidä suositeltavana nyt suunnitteilla olevaa uudistusta, jonka tuloksena opintotuen lainapainotteisuus kasvaa. On toki mahdollista, että osa opiskelijoista voisi pärjätä suuremman lainavastuun kanssa valmistuttuaan, mikäli heidän taloudellinen lähtökohtatilanteensa on turvatumpi ja he valmistuvat hyvän tulotason takaaviin ammatteihin. Takuusäätiön arvion mukaan, mahdollisen uudistuksen jälkeen, kuitenkin niiden kotitalouksien määrä, joille suurempi lainavastuu aiheuttaa ongelmia, tulee kasvamaan.

Takuusäätiön erityinen huoli on nuorissa opiskelijoissa ja heille mahdollisesti koituvissa talousongelmissa. Takuusäätiön velkajärjestelyhakijoista jo nykyisellään yli 35 % on nuorisolain ikärajan mukaisesti nuoreksi määriteltyjä. Useat heistä ovat vastavalmistuneita tai keskellä opintoja ja heillä on jo vaikea velkatilanne, josta opintolaina muodostaa osaongelman. He ovat ihmisiä, jotka ovat vasta aikuisikänsä alussa ja joiden pitäisi aloittaa investoiminen elämäänsä ja tulevaisuuteensa. He ovat nuoria aikuisia, joiden pitäisi kyetä perustamaan perheitä, ostamaan asuntoa ja pyörittämään esim. lapsiperheen arkea taloudellisesti terveeltä ja vakaalta pohjalta, mutta he

ovat jo valmiiksi velkaongelmissa. Yksi merkittävimmistä taustatekijöistä heidän ongelmatilanteissaan on ylisukupolvinen taloudellinen heikompiosaisuus.

Huolta uudistuksen osalta aiheuttaa myös tutkimuksissa todettu tosiasia, että talousongelmat ja huoli taloudellisesta pärjäämisestä ovat yksi merkittävimpiä mielenterveyden häiriöiden kanssa korreloivista osatekijöistä. Kun samaan aikaan lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat kasvaneet eri selvitysten mukaan hälyttävällä tavalla, on opintotuen lainapainotteisuuden lisääntyminen nähtävä riskiksi myös tästä näkökulmasta. Mahdollisen uudistuksen lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset tulee Takuusäätiön näkemyksen mukaan ottaa erityisen huolellisuusarvioinnin kohteeksi ennen uudistustyötä.

Takuusäätiö haluaa lausunnossaan kiinnittää huomiota vielä siihen seikkaan, että suomalaisen koulutuspolitiikan pitkäaikaisena ja laajasti jaettuna tavoitteen on ollut opintojen nopeuttaminen ja valmistumisiän laskeminen. Nyt esitettävänä oleva uudistus riskeeraa tämän tavoitteen monelta osin. Mikäli opintotuen lainapainotteisuus lisääntyy, on olemassa riski, että nykyistä suurempi osa opiskelijoista tulee valitsemaan toimeentulonsa rahoitusmuodoksi opintojen ohessa tapahtuvan työnteon lisäämisen opintolainan sijaan. Monen opiskelijan kannalta kyky maksaa aikaisempaa suurempaa opintolainamäärää takaisin valmistumisen jälkeen ei ole itsestäänselvyys.

Opintolaina on toimiva keino opintotuen osana, kunhan sen määrä on opintojen päättymisen jälkeen valmistuneelle kohtuullinen ja sen takaisinmaksu ei käy ylivoimaiseksi suhteessa muihin aikuiselämän kuluihin ja ansiotasoon. Opintolainalla rahoitetut opinnot eivät enää nykyisin merkitse kaikille opintonsa päättäville automaattisesti suoraa tietä hyvään taloudelliseen turvallisuuteen. Jo nyt opintolainan takaisinmaksu aiheuttaa monille ongelmia. Kysymys on normaalin elämän rahoittamisesta velalla ja se ei kohtele kaikkia läheskään tasapuolisesti.

Helsinki 14.11.2023

Juha A. Pantzar
toimitusjohtaja
Takuusäätiö